HSR (LONDON),
HOUGHTON STREET REVIEW JOURNAL
ISSN: 2058-5519|Impact factor-15.9
http://houghtonstreetreview.com/index.php/hsr

O‘ZBEK MILLIY LIBOSLARIDA AN’ANAVIY NAQSHLARNING ZAMONAVIY DIZAYN BILAN UYG‘UNLASHUVI

Halimova Yulduz Usmonovna
Buxoro viloyati, G‘ijduvon tumani 1-son texnikumi
Maxsus fan o‘qituvchisi
doi:https://doi.org/10.5281/zenodo.23292950

Annotatsiya. Maqolada o‘zbek milliy liboslarida qo‘llaniladigan an’anaviy naqsh va bezaklarning zamonaviy dizayn bilan uyg‘unlashuvi tahlil qilinadi. Milliy kiyimlarda rang, kompozitsiya, kashta, zardo‘zlik va mato tanlash an’analarining estetik hamda madaniy ahamiyati yoritiladi. Shuningdek, an’anaviy bezaklarni zamonaviy kiyim modellariga moslashtirishda milliy o‘ziga xoslikni saqlash, amaliy ta’limda dizayn ko‘nikmalarini rivojlantirish va hunarmandchilik merosini davom ettirishga doir tavsiyalar beriladi.

Kalit so‘zlar: o‘zbek milliy libosi, an’anaviy naqsh, zamonaviy dizayn, kashtachilik, zardo‘zlik, milliy meros, kiyim kompozitsiyasi, kasbiy ta’lim

Kirish

O‘zbek milliy liboslari xalqning tarixiy xotirasi, estetik qarashlari, turmush tarzi va hududiy an’analarini o‘zida mujassam etgan moddiy madaniyat namunalaridan biridir. Libosning bichimi, matosi, rangi va bezaklarida avloddan avlodga o‘tib kelayotgan badiiy tajriba aks etadi. Bugungi kunda moda sanoatining tez rivojlanishi milliy kiyim elementlarini zamonaviy shakllar bilan uyg‘unlashtirish uchun yangi imkoniyatlar yaratmoqda.

An’anaviy naqshlarni zamonaviy liboslarda qo‘llash faqat tashqi ko‘rinishni bezash bilan cheklanmaydi. Bu jarayon milliy ramzlarning mazmunini tushunish, bezakning kiyim shakli bilan mutanosibligini saqlash va zamonaviy iste’molchining ehtiyojini hisobga olishni talab qiladi. Shu sababli milliy bezaklarni ijodiy talqin qilish masalasi dizayn, tikuvchilik va kasbiy ta’lim yo‘nalishlari uchun dolzarbdir.

O‘zbek milliy liboslarida bezaklarning badiiy xususiyatlari

Milliy libos bezaklarining muhim jihatlaridan biri — ularning rang va kompozitsiya bilan chambarchas bog‘liqligidir. Atlas va adras kabi matolarning rang-barangligi, kashtadagi ritmik naqshlar, zardo‘zlikdagi yaltiroq iplar hamda turli hududlarga xos bezak usullari libosga o‘ziga xos badiiy ifoda beradi. Bezak ko‘pincha yoqa, yeng, etak, ko‘krak qismi yoki bosh kiyimlarda joylashtirilib, kiyimning umumiy tuzilishini ta’kidlaydi.

Naqshlarni tahlil qilishda ularning shakli, takrorlanish ritmi, simmetriyasi, ranglar uyg‘unligi va mato fakturasi bilan munosabatiga e’tibor berish lozim. Juda ko‘p bezakdan foydalanish kiyimning asosiy shaklini soyada qoldirishi mumkin; aksincha, me’yorida tanlangan naqsh milliy ruhni

HSR (LONDON),
HOUGHTON STREET REVIEW JOURNAL
ISSN: 2058-5519|Impact factor-15.9
http://houghtonstreetreview.com/index.php/hsr

kuchaytiradi. Shuning uchun bezakni tanlashda kiyimning vazifasi, mavsumi, materiali va mo‘ljallangan foydalanuvchi ehtiyojlari birgalikda ko‘rib chiqiladi.

An’anaviy naqshlarning zamonaviy dizayndagi talqini

Zamonaviy dizaynda milliy naqshlarni qo‘llashning bir necha yo‘li mavjud. Birinchi yo‘l — an’anaviy bezakni o‘z shakli va rangini saqlagan holda zamonaviy bichimdagi kiyimga joylashtirish. Masalan, kashta bilan bezatilgan yoqa yoki yeng, zardo‘zlik elementlari qo‘llangan nimcha va aksessuarlar milliylikni ifodalashi mumkin. Ikkinchi yo‘l — naqshning ayrim elementlarini ajratib olib, ularni soddalashtirilgan grafik kompozitsiya shaklida qo‘llash. Uchinchi yo‘l esa an’anaviy rang uyg‘unligi va mato fakturasidan ilhomlanib, yangi bezak yechimini yaratishdir.

Bunday talqinda milliy naqshning kelib chiqishi va madaniy mazmuniga hurmat bilan yondashish muhim. An’anaviy bezakni shunchaki dekorativ shakl sifatida emas, balki ma’lum badiiy tajriba mahsuli sifatida o‘rganish dizaynerga mazmunli yechim topishga yordam beradi. Shu bilan birga, zamonaviy kiyimning qulayligi, kundalik foydalanishga mosligi, parvarish qilish osonligi va ishlab chiqarish tannarxi ham e’tibordan chetda qolmasligi kerak.

Milliy elementlar kundalik kiyim, bayram libosi, sahna kostyumi va aksessuarlarda turlicha qo‘llanishi mumkin. Kundalik kiyimlarda kichik va ixcham bezaklar qulaylikni saqlaydi; tantanali liboslarda esa kashta va zardo‘zlik kabi mehnat talab qiladigan usullar kengroq ishlatilishi mumkin. Demak, zamonaviy talqin an’anani aynan takrorlash emas, uning badiiy mohiyatini yangi ehtiyojlar bilan muvofiqlashtirishdir.

Kasbiy ta’limda milliy libos dizaynini o‘rgatish

Kasbiy ta’lim muassasalarida milliy libos va bezaklarni o‘rgatish nazariy ma’lumotni amaliy mashg‘ulotlar bilan birlashtirish asosida olib borilishi maqsadga muvofiq. O‘quvchilar avval naqsh namunalari, mato turlari va bezak texnikalari bilan tanishadi, so‘ng kompozitsiya eskizini ishlab chiqib, uni kichik namuna yoki tayyor kiyim detalida sinab ko‘radi. Bu yondashuv o‘quvchilarda kuzatuvchanlik, rang sezgisi, aniqlik va ijodiy fikrlashni rivojlantiradi.

Amaliy mashg‘ulotlar uchun quyidagi ketma-ketlik tavsiya etiladi: milliy libos namunalarini o‘rganish; naqsh elementlarini tahlil qilish; zamonaviy model uchun maqsadli eskiz yaratish; mato va iplarni tanlash; bezakni namunada sinash; yakuniy mahsulot sifatini baholash. Baholashda nafaqat tashqi ko‘rinish, balki texnologik bajarilish, mustahkamlik, kiyishga qulaylik va milliy bezakning model bilan uyg‘unligi ham hisobga olinadi.

Mahalliy hunarmandlar va tikuvchilik korxonalari bilan hamkorlik qilish o‘quvchilarga an’anaviy usullarni bevosita o‘rganish, ishlab chiqarish jarayonini ko‘rish va buyurtmachi talablarini tushunish imkonini beradi. Bunday hamkorlik ta’limning amaliy qiymatini oshirib, milliy hunarmandchilik ko‘nikmalarining yosh avlodga yetib borishiga ko‘maklashadi.

Milliy merosni saqlash va rivojlantirish bo‘yicha takliflar

Milliy bezaklarni zamonaviy dizaynda samarali qo‘llash uchun, avvalo, naqsh namunalari va ularning hududiy xususiyatlarini o‘rganish zarur. Texnikumlarda namunalar albomi, raqamli eskizlar

HSR (LONDON),
HOUGHTON STREET REVIEW JOURNAL
ISSN: 2058-5519|Impact factor-15.9
http://houghtonstreetreview.com/index.php/hsr

to‘plami va mato fakturalari katalogini shakllantirish o‘quv hamda ijodiy ishlar uchun foydali manba bo‘la oladi. Har bir bezak namunasi haqida ma’lumot yig‘ishda uning nomi, qo‘llanish joyi, bajarish texnikasi va mavjud bo‘lsa, hududiy kelib chiqishi qayd etilishi lozim.

Ikkinchidan, o‘quv loyihalarida qayta ishlanadigan yoki mahalliy ishlab chiqarilgan materiallardan oqilona foydalanish, bezaklarning chidamliligini sinash va mahsulotning uzoq muddat xizmat qilishiga e’tibor berish tavsiya etiladi. Uchinchidan, ko‘rgazma, mahorat darsi va kichik dizayn tanlovlari orqali o‘quvchilar ishlarini jamoatchilikka taqdim etish mumkin. Bunda baholash mezonlari oldindan belgilansa, ijodiy jarayon yanada tizimli bo‘ladi.

Xulosa

O‘zbek milliy liboslaridagi an’anaviy naqshlar va bezaklar zamonaviy dizaynni boyituvchi muhim badiiy manbadir. Ularni yangi kiyim modellariga tatbiq etishda rang, kompozitsiya, mato xususiyati va bezak texnikasi o‘rtasidagi mutanosiblikni saqlash, shuningdek, milliy merosning mazmunini hisobga olish zarur.

Kasbiy ta’limda naqshlarni o‘rganish, eskiz yaratish va amaliy namuna tayyorlashga asoslangan mashg‘ulotlar o‘quvchilarning kasbiy mahorati va ijodiy salohiyatini rivojlantiradi. Ta’lim muassasalari, hunarmandlar va ishlab chiqarish korxonalari o‘rtasidagi hamkorlik milliy libos an’analarini asrash bilan birga, ularni zamonaviy ehtiyojlarga mos ravishda davom ettirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. UNESCO. Intangible Cultural Heritage. Rasmiy veb-sayt: https://ich.unesco.org/ (milliy hunarmandchilik va nomoddiy madaniy meros bo‘yicha umumiy manba).
2. UNESCO. Uzbekistan — Intangible Cultural Heritage. https://ich.unesco.org/en/state/uzbekistan-UZ (O‘zbekistonning nomoddiy madaniy merosi bo‘yicha ma’lumotlar).
3. World Intellectual Property Organization (WIPO). Traditional Cultural Expressions. https://www.wipo.int/tk/en/folklore/ (an’anaviy madaniy ifodalarni hurmat qilish va muhofaza qilish bo‘yicha ma’lumot).
4. Muallif tomonidan milliy libos dizayni va kasbiy ta’lim amaliyotiga oid umumlashtirilgan tahliliy xulosalar.